

Az ökológiai gazdálkodás lehetőségei a református egyház gyülekezeti közösségeiben¹

Bevezetés

A magyar reformátusság mindig is kötődött nemzeti értéinkhez, így a generációkat összekapcsoló termőföldhöz is. Egyházunk vidéki támasza évszázadok óta nagy részben a magyar parasztember és családja, akik a megmaradásukat biztosító mezőgazdasági tevékenységet, annak viszontagságaival és eredményeivel együtt az Istentől kapott kegyelemi ajándékként élik meg.

A 20. század csapásainak egyike a Lajtáról keletre a hagyományok tudatos roncsolására irányuló kommunista politika, amely a földbirtokviszonyok megváltoztatásával is igyekezett elvágni a magyar vidéki életet saját múltjától. Az 1990-es rendszerváltoztatás reménykeltő volt a privatizáció ügyében, azonban a földkárpótlás nem a tevékeny falusi élet reneszánszát, a családi és kisgazdaságok feltámasztását eredményezte. Inkább kedvezett az ökológiai krízist fokozó nagyüzemi termelésnek.

Bár napjainkban lelassult a Kárpát-medencei falvak elnéptelenedése, még mindig nagy veszélyeket rejt a falvakból történő elvándorlás. A totalitarizmus évtizedeinek hagyatékaként a rendszerváltoztatáson is átívelő, a gazdaság-cinikus kigúnyolásával együtt járó és a vidéki életforma ellehetetlenítését eredményező törekvések jórészt elérték dicstelen céljukat. A kialakult helyzet a reformátusság egyik pillérének a jövőbeni megmaradását is veszélyeztetheti, de láthatunk alternatívákat a káros folyamatok mérséklésére, illetve megállítására.

¹ Írásomat a két nagyapám, Nt. Gyimóthy Géza református lelkész és vitéz Nagy Géza református gondnok emlékének ajánlom.

A cikk megírása idején a DRHE kutatásfinanszírozási támogatásában részesültem. (Gy. G.)

A környezetvédelem mint teremtésvédelem

Keresztyénekként hisszük és valljuk az isteni teremtet világot, ahogy azt Nehémiás könyvében is olvashatjuk: „Te vagy egyedül az Úr! Te teremtetted az eget, az egeknek egeit és minden seregöket, a földet és mindent, a mi rajta van, a tengereket minden bennök valókkal együtt; és te adsz életet mindnyájoknak, és az égnek serege előtted borul le.” (Neh 9,6) Az Isten teremtet világot, mi, emberek a földi javakkal történő értelmes gazdálkodásra hívatunk, hogy az élet generációkon át fenntartható maradjon.

Számos olyan múltbeli egyházi személyiség munkásságát ismerjük, akik életvitelükkel példázták és igehirdetéseikkel rámutattak a környezetet óvó magatartás fontosságára. Jól ismert Szent Ágoston és Assisi Szent Ferenc környezet- és természettudatos gondolkodása, amint egyházi szolgálataikban megélték és hirdették a teremtésvédelmet.

Manapság egyre gyakrabban találkozhatunk a református egyházban is olyan felfogású lelkipásztorokkal, presbiterekkel, egyháztagokkal, akik pozitív példaként járhatnak előttünk a krisztusi evangéliumra alapozott környezetkímélő gondolkodás terén. Napjainkban egyre több szerző hívja fel rá a figyelmet, hogy a pazarló felfogás a Föld nyersanyagainak mértéktelen kiaknázását, a termőföld talajerejének eltérőzölását eredményezi. (Vö. Andrásfalvy és mtsai 2015 és Ángyán – Menyhért 1988)

A Föld ökológiai krízisének témává emelése már a fősodratú médiában is megjelenik, hiszen a népesség természeti terhének mértékegységeként definiálható ökológiai lábnyom mértéke napjainkra jócskán meghaladta a 100%-ot, így bolygónk a fenntarthatatlanság állapotába sodródott. Több Föld méretű égitestre lenne szükségünk 250 év múlva, amennyiben a fogyasztásorientált életmód változatlan formában a jövőben is fennmaradna. (Vö. Wackernagel – Rees. 1996)

A környezetvédelmet teremtésvédelemként megfogalmazó és értelmező keresztyén hívó ember felfogásában egyértelmű, hogy Istennek nem tetsző a mai társadalmak komfortigényeit maradéktalanul kielégítő energia- és mezőgazdálkodás, valamint az ehhez kapcsolódó fogyasztói magatartások. (Vö. Bolyki 1999) Az idő előrehaladtával egyre sürgetőbbé válik az önpusztítás mérséklésének a lehetőségét ígérő tanítások gyakorlatba történő átültetése. Számos szervezet és mozgalom állítja, hogy hatékony javaslatok vannak az ökológiai válság orvoslására.

Mivel a téma popularitása vitathatatlan, ezért több politikai párt is zászlajára tűzte a környezetbarát gondolkodást. Külföldi példák sorát említhetnénk azt igazolandó, hogy a zöld köntösbe bújtatott témák a politikai haszonszerzés eszközeivé is váltak. A jelenség egyik szomorú következménye, hogy a mai zöld mozgalmak között is felfedezhetők olyanok, amelyek esetében a krisztusi szerénységre épülő környezeti gondolkodást nehezen tudnánk az őszintén vállalt céljaik között említeni.

Meggyőződésem, hogy a klímaváltozás okozta veszélyekre, csakis egy teista felfogás keretei között, a teremtvédelem iránt elköteleződve tudunk valódi megoldásokat találni, amelyek mentén haladva rálelhetünk a krízisből kivezető útra is. Ennek legfőbb feltétele, hogy a mindennapi termelői és fogyasztói magatartásunk megváltoztatásával tegyünk azért, hogy a materiális javak felhalmozását a középpontba állító gondolkodás következményeként megtapasztalható környezetpusztítás ne fokozódjék tovább.

A környezetkímélő gazdálkodás mint az ökológiai válságkezelés egyik eszköze

Az ökológiai válság kialakulását eredményező okokat többféle megközelítés szerint értelmezhetjük. Ezekhez igazodva kínálóznak a megoldások is. A Magyar Országgyűlés 1995. évi LIII. törvénye, amely ma is hatályos, a környezet védelmének általános szabályairól rendelkezik. A legfontosabb környezetvédelmi feladatok közül a levegő-, a talaj- és a vízszennyezés problémájának kezelése hatósági intézményesített formában történik hazánkban. A környezetvédelmi törvényből valamint a különböző rendeletekből és egyéb szabályozókból egyértelműen kiderül, hogy minden állampolgárnak a környezetszennyezés elkerülése érdekében kötelességei vannak.

Sajnos, önmagában ez már nem érhet el kellő fékhatást a környezetpusztítással szemben. Az ipar és a mezőgazdasági szektor által kibocsátott káros anyagok mennyisége a szabályozások mellett is magas értéket mutat. Hozzájárul ehhez a konvencionális nagyüzemi növénytermesztés is, amely nagymértékben alkalmazza a talajerőt eltérő hozamfokozókat, melynek következtében a növényvédőszeres szermaradványai élelmiszerbiztonsági aggályokat keltenek. (Vö. Ángyán – Menyhért 1988) Aggodalomra adnak okot a mezőgazdasági szektor állattenyésztési ágazatának konvencionális állattartási, takar-

mányozási módszerei is, melyek szintén káros környezeti folyamatokat eredményeznek, nem beszélve az állati eredetű termékek előállításában alkalmazott növekedést serkentő és a szaporodásbiológiai folyamatokat befolyásoló hormonkészítmények túlzott használatáról.

Bőséggel rendelkezésre állnak azonban a mezőgazdasági növényvédelem környezetbarát megoldásai is. Ezek főként mechanikai, agrotechnikai és biológiai növényvédelmi módszerek. Ugyanígy az állattenyésztésben is ismerünk alternatívákat organikus termékek előállítására. Az 1970-es években Ausztráliában alapított, a fenntartható mezőgazdaságot jelentő permakultúra olyan környezeti rendszerek kialakítását szorgalmazza, melyek az önszabályozó ökológiai szisztémákon alapuló biológiai törvényszerűségek figyelembevételével válnak környezetbaráttá, és hatékony eszközként működnek az ökokrízissel szemben. (Holmgren 2002)

Márai Géza elemzései felróják a növényi és állati eredetű élelmiszerek beltartalmi értékeinek silányságát, szembeállítva az ökológiai gazdálkodásból származó termékek egészségvédő táplálkozásban betöltött jótékony hatásával. (Márai 2001 és Márai 2004) Roszik Péter összefoglaló munkájában bemutatja és elemzi a kis- és családi gazdaságoktól származó biotermék előállításának hazai potenciálját, annak jövőbeni szükségességét.

Levonva a következtetést: amíg a nagyüzem bevett gazdálkodási módja a természeti adottságokhoz pazarló módon viszonyuló konvencionális gazdálkodás, addig az önellátásra létrejött vagy a jövedelem kiegészítéseként is funkcionáló kisgazdaságok jelentős számban a teremtető Isten előtt is kedves környezetkímélő gazdálkodást folytatják. A biogazdálkodásnak azonban mind a hazai, mind pedig a nemzetközi környezetben szigorú feltételrendszere van. (Vö. Roszik 2013) Aki biotermékek előállítására vállalkozik, vállálnia kell gazdasága időszakos ellenőriztetését és tanúsítvány beszerzését valamely organikus gazdálkodást felügyelő, ellenőrző szervtől.

Többféle üzemgazdasági formája létezik az ökogazdálkodás hatékony működtetésének. Az agrárönellátás keretében a saját szükségleteinket kielégítendő termelünk a ház körüli kiskertekben, hobbigazdaságokban. A zöldség- és gyümölcsfélék vagy az állati eredetű termékek otthoni előállításának köszönhetően csökkennek a háztartás kiadásai, valamint javíthatóvá válik a család ellátásának színvonala, változatossága. Mikroökonómiai vizsgálatok is igazolják, hogy az önellátást szolgáló termelés ugyan nem profitcentrikus, de társadalmi szervezethez való növelése, pl. a kertbarátok körének létrehozásával,

beszerző és értékesítő szövetkezéssel vagy a biotermelésbe való bekapcsolódással, mindenképpen indokolt. A termékpályás szövetkezés azokban az esetekben lehet hatékony megoldás, amikor a gazda saját szükségletei felett állít elő mezőgazdasági terméket, vagy kifejezetten termékeinek áruba bocsátása a célja. (Vö. Dobos 2000) A helyben előállított és ott értékesített organikus mezőgazdasági termékek a helyi gazdaságot erősítik. Egészséges élelmiszer kerül a fogyasztó asztalára és az ökológiai lábnyom is csökkenthető ily módon.

Teremtésvédelmet gyakorló gyülekezetek és a református egyházhoz köthető agrárgazdálkodás lehetőségei

Magyarországon ökumenikus szemléletű Ökogyülekezeti Mozgalom működik, mely a Skót Egyház partnerkapcsolataként jött létre és az Európai Keresztény Környezetvédelmi Hálózat (ECEN) nevű ernyőszervezethez tartozik. A mozgalom irányítója a 2012. január 4-én alakult Ökogyülekezeti Tanács, amely élvezi a református egyház zsinatának támogatását. Az Ökogyülekezeti díj az Ökogyülekezeti Tanács elismerése azon gyülekezeti közösségek számára, amelyek hirdetik és gyakorolják a teremtésvédelem jó gyakorlatait, így a szövetkezésen alapuló formát vagy a kifejezetten közösségi mezőgazdasági tevékenységet. (ifj. Gyimóthy 2015) Az elmúlt esztendőkből a gyülekezetek többnyire energiahatékonyságot célzó programokkal kapcsolódnak be az Ökogyülekezeti Mozgalomba, ám az újabban csatlakozó egyházközösségek között egyre gyakoribb az agrárgazdálkodás iránti elszántság és a megvalósított gyakorlat.

Történeti példaként említhetjük a 19. század végén létrejött és a 20. század első felében is jól működő Hangya termelői, fogyasztói, értékesítő és hitelszervezetet. (Vö. Dobos 2000) Az önszerveződésen létrejövő összefogás a helyi hiteles, sok esetben hívő emberekre, lelkipásztorokra vagy református tanítókra építette a szervezeti egységét. A Hangya szerveződések újraéledtek, manapság is működnek, a hatékonyságukat fokozni szeretnék.

A református egyházhoz kötődő kistermelők termékértékesítését segíti az Egyháztáji elnevezésű program, amelyet a Magyar Református Szeretetszolgálat szervez és irányít. Az időszakosan megrendezett vásárok alkalmával a református kistermelők közvetlen kapcsolatba kerülnek a városi fogyasztókkal, lerövidítve az áru kereskedelmi útját, kiiktatva az áruforgalomból a kereskedői hasznot. Szalay László telkibányai református gyülekezetében az ökogyülekezeti

program keretében megvalósult a közösségi gyümölcstermesztés, ráadásul magyar őshonos fajták használatát szorgalmazták a közösségi mezőgazdasági tevékenységük során.

Gyimóthy Géza a 2013-ban Pápán megrendezett Dunántúli Református Gazdálkodók I. Találkozásán az Isten és a természet kapcsolatának jellemzőit nyolc kulcsszóval foglalta össze. Ezek a következők: folytonosság (rendszeresség), bölcsesség, feltöltődés, felelősség, ajándékozás, mértékletesség, meglepetés és megújulás. A gazdálkodó reformátusok közösségbe szervezését és együttműködését a nyolc pontra épülő közös alap teremti meg, életképes mintát nyújtva a falusi református közösségek jövőbeni szerveződéseinek.

Egyházi földek nyomában

A 1990-es rendszerváltoztatáskor a politikai elit az egyházi ingatlanrestitúció szükségességéről beszélt és ezzel kapcsolatos vállalásokat fogalmazott meg a történelmi felekezetek számára. A sok pozitív példa mellett megállapítható, hogy az egykori egyházi ingatlanok visszajuttatását és az ezzel kapcsolatos kárpótlási kérdések ügyét a mai napig sem sikerült megnyugtató módon lezárni. Különösen érzékeny téma társadalmunkban az elkobzott egyházi földekért megítélendő kárpótlás kérdése. Politikai konszenzus alakult ki azt illetően, hogy az egyházaknak növelniük kell az önfenntartás mértékét a működésük során. Az eszközrendszer kérdése, amelynek talaján mindez megvalósulhatna, még megválaszolásra vár. A múltbeli működés biztos alapját jelentette az egykori egyházi birtokrendszer. Az egyházakhoz köthető földbirtokméret 1935-ben országos szinten meghaladta az 1 000 000 katasztrális hold területet. Ebből a református egyház közel 103 000 katasztrális holdat birtokolt. Ez a ma használatos terület-mértékegységekben kifejezve körülbelül 59 000 hektár földterület. (Vö. Balogh 2008. 51)

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés az 1945. március 17-én elfogadott földreformról szóló 600/1945 számú rendeletében foglaltak szerint megváltás ellenében igénybe kell venni a 100 holdon felüli úri és a 200 holdon felüli paraszti birtokokat, míg az 1000 holdnál nagyobb birtokok teljes egészükben kisajátítandók. 1946. május 3-án a Nemzetgyűlés elfogadta az 1946. évi IX. törvényt a földreform befejezéséről, amelyet követett az 1947. január 14-ei 1947. évi V. törvény-cikk elfogadása. A parasztság azonban még a földreform után is eltartotta vol-

na az egyházát, de néhány év múlva a kolhozosítással maga is elnyomott, vagyónából kiforgatott helyzetbe került. A földreform során összesen 617 758 földigénylő részére juttattak földet. (Vö. Donáth 1977. 69) A református egyháztól a földreformmal 25882 hektár területet sajátítottak ki. (vö. Gergely 1990)

A két világháború közötti ún. Horthy-korszakban az egyházak legstabilabb jövedelmét a földingatlan jelentette. (Vö. Balogh 2008) A mai Magyarországon sem lenne ez másképpen, hiszen a jelenlegi mezőgazdasági területalapú támogatások alapértéke szerint 67 800 forint jár hektáronként. (Feldman 2014) Évenként jelentős összegű bevételtől esik el a református egyház az egykori földingatlanok után járó alaptámogatások hiányában.

Gyimóthy Géza szóbeli közlése szerint 1990. április 18-án a Magyar Demokrata Fórum (MDF) elnöke, Antall József aláírta a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt (FKGP) elnökségével azt a megállapodást, melynek értelmében az 1947-re kialakult földtulajdoni állapotokat alapul véve az új kormány gondoskodik az eltorzított tulajdoni viszonyok orvoslásáról. Az Antall-kormány a reprivatizáció helyett mégis a hatalmas költségekkel és negatív következményekkel járó licitációs kárpótlás mellett döntött. A megígért reprivatizációt azzal utasította el az MDF, hogy hiányzik egy megyényi terület, és a katolikus egyház visszakövetelné az egykori több ezer holdas birtokait. A Magyar Országgyűlésben az 1990-es években az FKGP frakciója részéről több ízben is megfogalmazódott az a javaslat, hogy az 1947-es földbirtokviszonyoknak megfelelően kerüljön vissza a tulajdoni lapokra a magánbirtok, miként az egyházi földbirtok is 200 katasztrális hold, azaz 116 hektár birtokméretig.

Összefoglalás

A református egyháznak – a többi történelmi felekezethez hasonlóan – jelentős méretű földtulajdona volt a 20. század első felében. Az 1945-ös földreform és a rákövetkező téjeszesítés során elfogytak az egyházi földingatlanok, miközben kuláklisztázták a magyar parasztságot. A rendszerváltozás utáni években az elhibázott licitációs földkárpótlás a nagyüzemi birtokrendszer kialakulásának kedvezett, nem pedig az ésszerű gazdálkodást lehetővé tevő családi és kisgazdaságoknak. Lassan felismerjük társadalmi és globális szinten egyaránt, hogy a nagybirtokhoz köthető gazdálkodási módot időszerű lenne felváltani a kis- és középbirtokra alapozott teremtvédő gazdálkodásra. A jó példák, a megszív-

lelendő kezdeményezések és a keresztyén környezettudatosság szemléleti kereteinek elfogadása együttesen az energiafogyasztásunk mérséklésére és az önellátásra irányuló, élelmiszerszükségleteinket kielégítő gazdálkodásra indíthat bennünket. Ehhez ad kereteket az Ökogyülekezeti Mozgalom valamint a református gazdálkodók közösségbe szervezése. Az egyházi földingatlanok tényleges kárpótlása további jelentős potenciált jelentene a református vidék számára. A felelős, teremtésvédő mezőgazdálkodás ennek megvalósulásáig is a legtöbb egyházközség számára vonzó lehet, mert gyülekezeti fejlődést, hitéleti megújulást és fenntarthatóságot ígér.

IRODALOM

- ANDRÁSFALVY BERTALAN – ÁNGYÁN JÓZSEF – MÁRAI GÉZA – MOLNÁR GÉZA – TANKA ENDRE (2015): *A magyar föld sorsa*. Agroinform Kiadó, Bp.
- ÁNGYÁN JÓZSEF – MENYHÉRT ZOLTÁN (1988): *Integrált alkalmazkodó növénytermesztés: Ésszerű környezetgazdálkodás*. GATE, Gödöllő.
- BALOGH MARGIT (2008): „Isten szabad ege alatt” – az egyházak Magyarországon 1945 és 1948 között. In: BALOGH MARGIT (szerk.): *Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után*. Kossuth Kiadó, Bp., 49–60.
- BOLYKI JÁNOS (1999): *Teremtésvédelem. Ökológiai krízisünk teológiai megközelítése*. Kálvin Kiadó, Bp.
- DONÁTH FERENC (1977): *Reform és forradalom*. Akadémiai Kiadó, Bp.
- GERGELY JENŐ (1990): Egyházak, egyházpolitika 1945–1968. *História*, 1990/3., 31–35.
- HOLMGREN, DAVID (2002): *Permaculture – Principles & Pathways Beyond Sustainability*. Holmgren Design Services, Hepburn, Victoria, Au.
- MÁRAI GÉZA (2001): Értékteremtő életmód és élelmiszerbiztonság. *A falu*, 2001/2., 33–44.
- MÁRAI GÉZA (2004): Győzhet-e a mérgező globalizáció?: mai haszonélvezők és ellenző újcselekvők az élelmiszergazdaságban és a vidékfejlesztésben. *A falu*, 2004/4., 45–52.
- ROSZIK PÉTER (2013): *Az ökológiai gazdálkodásról gazdáknak közérthetően*. Biokontroll Hungária Nonprofit Kft., Bp.
- WACKERNAGEL, MATHIS – REES, WILLIAM (1996): *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*. New Society Publishers, Canada.

Szóbeli források

- GYIMÓTHY GÉZA ID. (2013): *Isten – Természet – Ember*. Előadás a Dunántúli Református Gazdálkodók I. Találkozóján, Pápa.

GYIMÓTHY GÉZA IFJ. (2015): *Ökotudatos közösségek – a Magyarországi Református Egyház Ökogyűlekezeti Mozgalma*. Előadás a 11. Keresztény Civil Fórumon a Magyar Országgyűlés Felsőházi Termében, Bp.

Online források

FELDMAN ZSOLT (2014): *A mezőgazdaság helyzete és a támogatási rendszer változásai*. A Földművelésügyi Minisztérium kiadványa, Bp. <http://slideplayer.hu/slide/2608364/> (2015. 06. 29.)

www.1000ev.hu (2015. 06. 29.)

www.egyhaztaji.hu (2015. 06. 29.)

www.hangyaszov.hu (2015. 06. 29.)

www.net.jogtar.hu (2015. 06. 29.)



FEHÉR CSABA: FÜREDI ANZIX (VEGYES TECHNIKA)